

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT FILOZOFII I SOCJOLOGII

Możliwości i bariery rozwoju zawodowego lekarzy i lekarzy dentystów

**Skrócona wersja raportu z badania – wyniki,
wnioski i rekomendacje**

Warszawa 2012

Niniejszy dokument przedstawia główne wyniki badania zrealizowanego przez Ośrodek Studiów, Analiz i Informacji Naczelnej Izby Lekarskiej przy współpracy z Instytutem Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk.

WPROWADZENIE; cele badania, metodologia i próba

Szczegółowe cele badania obejmowały:

1. Rekonstrukcję postaw i opinii lekarzy związanych z doskonaleniem zawodowym
2. Identyfikację oczekiwań i postulatów lekarzy związanych z doskonaleniem zawodowym
3. Określenie poświęconego czasu i wydatków na doskonalenie zawodowe lekarzy
4. Określenie specjalizacji postrzeganych jako deficytowe, nadmiarowe oraz preferowane przez lekarzy
5. Identyfikację szans i możliwości związanych z uzyskaniem specjalizacji

Badanie miało charakter ilościowy. Wykorzystano w nim technikę ankiety samodzielnie wypełnianej przez wylosowane osoby oraz wywiadu telefonicznego. Formularz ankiety został przygotowany przez Instytut Filozofii i Socjologii PAN oraz Ośrodek Studiów, Analiz i Informacji NIL.

W badaniu wzięło udział 837 lekarzy i lekarzy dentyistów wylosowanych z bazy NIL, którzy wcześniej zadeklarowali chęć uczestnictwa w badaniu. Próba jest ogólnopolska i reprezentatywna. Badanie było realizowane od listopada 2011 do lutego 2012 roku.

I. Postawy i opinie lekarzy związane z doskonaleniem zawodowym

Rozumienie pojęcia „rozwój zawodowy” jest szerokie, jednak zdobywanie tytułu specjalisty w wybranych dziedzinach medycyny jest zdecydowanie najczęściej, bo przez 65% badanych, uznawane za najważniejszą formę rozwoju zawodowego.

Percepcja najważniejszej formy rozwoju zawodowego różni się w zależności od wieku lekarza. Najstarsi lekarze istotnie częściej niż młodszy uważają za najważniejszą formę uzyskiwanie tytułu specjalisty. Młodszy lekarze zaś istotnie częściej niż starsi wskazują uzyskiwanie certyfikatów umiejętności. Tylko połowa młodych lekarzy wskazała zdobywanie specjalizacji jako główną formę rozwoju zawodowego.

W środowisku lekarskim, w ocenie badanych, dominuje „średni” poziom znajomości przepisów regulujących zasady doskonalenia zawodowego choć jednocześnie co trzeci badany lekarz ocenia tę wiedzę nisko. Wydaje się, że brak dobrej znajomości przepisów regulujących zasady doskonalenia zawodowego może być dodatkową barierą przy podejmowaniu działań w celu uzyskiwania tytułu specjalisty.

Szkolenia warsztatowe w małych grupach są najczęściej wskazywane jako bardzo przydatne w kontekście kształcenia lekarzy. Lekarze również wysoko cenią indywidualne

formy kształcenia, jak czytanie fachowego piśmiennictwa.

Towarzystwa naukowe są najwyżej oceniane w kontekście organizowania doskonalenia zawodowego lekarzy uważanego za przydatne (łącznie 95% wskazań). Lekarze wyraźnie cenią ściśle naukowy charakter doskonalenia zawodowego - uważają, że głównie towarzystwa naukowe i uczelnie medyczne są w stanie go zapewnić. Warto jednak zauważyć wzrost oceny przydatności doskonalenia zawodowego organizowanego przez towarzystwa naukowe wraz z wiekiem lekarzy - tylko co trzeci młody lekarz (do 35 roku życia) ceni towarzystwa naukowe pod tym względem podczas gdy w grupie wiekowej powyżej 50 lat - co drugi lekarz.

Lekarze wyraźnie nie są zadowoleni z obecnych warunków uzyskiwania przez nich specjalizacji, tym samym z możliwości rozwoju zawodowego - łącznie połowa z nich uważa, że są raczej lub nawet bardzo złe (49,2%). Lekarze dentyści wyrażają negatywną ocenę warunków znacznie częściej niż pozostali badani (76,6%).

Ocena obecnych warunków uzyskiwania specjalizacji nie różnicuje istotnie lekarzy mieszkających na wsi lub w miastach do 20 tys. mieszk. i lekarzy z dużych miast powyżej 500 tys. (podobne odsetki wskazań na odpowiedzi: „raczej złe” i „bardzo złe” w odniesieniu do warunków uzyskiwania tytułu specjalisty).

Trzy najważniejsze, zdaniem lekarzy i lekarzy dentyistów, bariery w uzyskaniu tytułu specjalisty to:

- ograniczona liczba miejsc do odbywania specjalizacji (92%),
- konieczność poszukiwania miejsca specjalizacji poza miejscem zamieszkania (83%)
- niskie zarobki w trakcie odbywania specjalizacji (73%).

Znaczenie poszczególnych barier w uzyskaniu tytułu specjalisty przeważnie nie różnicuje istotnie lekarzy mieszkających na wsi lub w miastach do 20tys. mieszk. i w miastach powyżej 500tys. co wydaje się zaprzeczać powszechnej opinii o istotnie łatwiejszym dostępie do doskonalenia zawodowego dla lekarzy z dużych miast. Jak widać, nie przekłada się to na odczuwane przez lekarzy bariery w kształceniu specjalistycznym.

Lekarze obecnie uzyskujący tytuł specjalisty mają, w opinii badanych, wyższy poziom wiedzy niż ci, którzy zdobywali specjalizację 5 lat temu. Jednak poziom ich umiejętności oceniany jest niżej, zarówno umiejętności praktycznych, jak i społecznych (umiejętności pracy z pacjentami i umiejętności pracy w zespole).

II. Oczekiwania i postulaty lekarzy związane z doskonaleniem zawodowym

Samorząd lekarzy powinien ustalać zasady organizacji kształcenia i rozwoju zawodowego lekarzy - twierdzi tak co drugi badany (51%) i jest to zdecydowanie najczęściej wskazywana odpowiedź. Może to świadczyć o dość dużym zaufaniu do samorządu. Tylko 19,1% lekarzy wskazuje, że tę rolę powinny pełnić towarzystwa naukowe, a 10% powierzyłoby ją Ministrowi Zdrowia.

Zaufanie do samorządu w zakresie organizacji kształcenia jest istotnie wyższe wśród:

- młodych lekarzy do 35 lat (60,7% z nich powierzyłoby samorządowi ustalanie zasad i organizację kształcenia lekarzy)
- lekarzy dentyistów (61,1%)
- lekarzy bez specjalizacji (60%)
- lekarzy z południowej, południowo-zachodniej i wschodniej Polski (min. 53%)

Zdecydowana większość badanych lekarzy zgadza się z tym, że podniesienie wynagrodzenia lekarzy będących w trakcie szkoleń w specjalizacjach deficytowych, uproszczenie programów specjalizacji, odbywanie kształcenie w ramach zatrudnienia jako główny tryb uzyskiwania specjalizacji pozwoliłyby udoskonalić obecny system.

Percepcja zaproponowanych udoskonaleń różniła się w zależności od wieku lekarzy. Wraz z wiekiem lekarza wzrasta ocena propozycji kształcenia specjalistycznego w ramach zatrudnienia i uzyskania miejsca specjalizacyjnego w wyniku konkursu – odpowiednio 73,8% i 56,4% badanych lekarzy powyżej 50 roku życia popiera tę ideę, zdecydowanie częściej niż pozostałe grupy wiekowe lekarzy.

Propozycja skrócenia czasu kształcenia specjalistycznego w kontekście udoskonalenia obecnego systemu była natomiast znacznie częściej ceniona przez młodych lekarzy (łącznie 46,1% z nich) – to jedyna propozycja, którą młodzi lekarze uznawali częściej niż pozostali za atrakcyjną.

System punktów edukacyjnych wyraźnie polaryzuje środowisko lekarzy. Dość duża część twierdzi, że system punktów edukacyjnych pozwala właściwie zmierzyć aktywności lekarzy w zakresie doskonalenia zawodowego (łącznie 37%). 34% uważa, że punkty powinny być wykorzystywane w konkursach na stanowiska kierownicze. 14,1% popierałoby wprowadzenie sankcji za niedopełnienie obowiązku doskonalenia zawodowego. Pozytywne nastawienie do systemu jest istotnie silniejsze w grupie najstarszych badanych lekarzy, ale 42% ogółu uważa, że ten system jest niepotrzebny.

III. Poświęcony czas i wydatki na doskonalenie zawodowe lekarzy

Ponad połowa lekarzy twierdzi, że poświęciła „bardzo dużo” lub „dość dużo” czasu na doskonalenie zawodowe w ciągu ostatnich 4 lat – łącznie 63%. Według deklaracji badanych najwięcej czasu na doskonalenie zawodowe poświęcają lekarze w wieku 36-50 lat.

Co trzeci badany lekarz wydał na doskonalenie zawodowe powyżej 5 tys. zł w ciągu ostatnich 4 lat. łącznie 64% badanych lekarzy ocenia własne wydatki na doskonalenie zawodowe jako „bardzo wysokie” lub „dość wysokie” w stosunku do swoich dochodów.

Relatywnie wysokie wydatki na doskonalenie zawodowe ponieśli lekarze do 50. roku życia, w tym najwyższe – najmłodszy lekarze.

37,1% lekarzy uzyskało certyfikaty umiejętności w ciągu ostatnich 5 lat, przy czym w tej grupie 1 lekarz uzyskał średnio aż 7 certyfikatów. Lekarze dentyści znacznie częściej zdobywają certyfikaty niż pozostali lekarze. Jednocześnie istnieje dość duża grupa

lekarzy dentystów, którzy zdobyli w tym czasie relatywnie dużą liczbę certyfikatów – 23,8% lekarzy dentystów deklaruje, że uzyskało w ciągu ostatnich 5 lat przynajmniej 20 certyfikatów. Wydano na nie średnio 6650 zł w ciągu ostatnich 5 lat. Co ciekawe, deklaracje uzyskania certyfikatów w tym czasie nie różnicują lekarzy w zależności od wielkości miejsca zamieszkania.

IV. Specjalizacje postrzegane jako deficytowe, nadmiarowe i preferowane przez lekarzy

Onkologia kliniczna i pediatria to specjalizacje najczęściej wskazywane jako deficytowe przez lekarzy. Ortodoncja i periodontologia to specjalizacje najczęściej wskazywane jako deficytowe przez lekarzy dentystów.

Natomiast choroby wewnętrzne są najczęściej wskazywaną przez lekarzy specjalizacją nadmiarową. Jednocześnie co piąty badany lekarz twierdzi, że nie ma nadmiarowych specjalizacji.

Stomatologia zachowawcza z endodoncją to specjalizacja najczęściej wskazywana jako nadmiarowa przez lekarzy dentystów. Jednocześnie co trzeci badany lekarz dentysta twierdzi, że nie ma nadmiarowych specjalizacji.

Pediatria i kardiologia to specjalizacje hipotetycznie preferowane przez badanych lekarzy, jeżeli mieliby decydować o wyborze specjalizacji dzisiaj. Lekarze dentyści najczęściej wybieraliby natomiast ortodoncję lub protetykę stomatologiczną.

V. Ocena szans i możliwości związanych z uzyskaniem specjalizacji

Lekarze pesymistycznie oceniają możliwości uzyskania specjalizacji w preferowanej przez siebie dziedzinie, gdyby mieli dokonać wyboru dzisiaj. Łącznie aż 68% badanych ocenia te możliwości jako niezbyt duże lub wręcz bardzo małe.

Badani lekarze wyraźnie dostrzegają szanse wynikające z uzyskania specjalizacji w ogóle - prawie wszyscy badani zgadzają się z tym, że uzyskanie specjalizacji jest równoznaczne z większymi szansami zdobycia dodatkowej pracy (96%). Zdecydowana większość uważa, że zdobycie specjalizacji to również wyższa pozycja w środowisku, możliwość zmiany pracy na bardziej korzystną czy możliwość awansu.

Relatywnie mało, bo połowa badanych widzi bezpośrednie przełożenie zdobycia specjalizacji na wysoką podwyżkę uposażenia.

Według badanych lekarzy, placówki publiczne dają większe możliwości doskonalenia zawodowego niż niepubliczne – twierdzi tak łącznie 59% respondentów. Jednocześnie co trzeci badany lekarz nie widzi związku pomiędzy typem placówki, w której praktykuje, a oceną możliwości doskonalenia zawodowego.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

- 1) Badanie ujawniło dość dużo różnic w postawach lekarzy młodszych i starszych wobec doskonalenia zawodowego. Młodszy lekarze wyraźnie mniej cenią zdobywanie specjalizacji, relatywnie mocno zaś angażują się w zdobywanie certyfikatów. Jakkolwiek dostrzegają podobne bariery doskonalenia zawodowego, to jednak zaproponowane udoskonalenia systemu są przez nich znacznie gorzej oceniane niż przez starszych lekarzy. Znacznie niżej również oceniają przydatność doskonalenia zawodowego prowadzonego przez towarzystwa naukowe i uczelnie medyczne, bardziej niż inni oczekują skrócenia czasu kształcenia specjalistycznego, ułatwienia egzaminów specjalizacyjnych. Bardzo niepokojąca jest zła ocena możliwości i warunków kształcenia specjalistów. Szczególnie źle oceniane są warunki specjalizowania się przez lekarzy dentystów. Być może wynikiem takiego postrzegania specjalizacji jest niepokojąca tendencja młodych lekarzy do uzyskiwania certyfikatów, które nie mogą zastąpić tytułu specjalisty. Wskazane przez lekarzy i lekarzy dentystów bariery w dostępie do specjalizacji oraz sposoby poprawienia tej niekorzystnej sytuacji muszą być wzięte pod uwagę przy ustalaniu zasad funkcjonowania i finansowania tej części rozwoju zawodowego, która jest postrzegana jako najważniejsza.
- 2) W badaniu odnotowano niską ocenę przygotowania praktycznego, umiejętności porozumiewania się i pracy zespołowej lekarzy uzyskujących obecnie tytuł specjalisty. Wydaje się, że obecne kształcenie specjalistów zbyt mocno koncentruje się na wiedzy lekarzy. Podnoszenie umiejętności społecznych, które są szczególnie ważne w pracy lekarzy, jest niezwykle ważne i przydatne będą wszelkie działania, które podniosą ich kompetencje miękkie: radzenie sobie w relacjach pacjent - lekarz (w tym również tzw. „trudny” pacjent), z pracodawcą, współpracownikami i podwładnymi, ze stresem, wypaleniem zawodowym, itd. Łatwa dostępność tych szkoleń, które w opinii środowiska powinny mieć preferowaną przez lekarzy formę warsztatów, może zmienić ten niekorzystny trend.
- 3) W zakresie ustalania zasad organizacji kształcenia i rozwoju zawodowego lekarzy samorząd lekarski cieszy się zaufaniem połowy lekarzy (51%). Świadczy to o dość dużym zaufaniu do samorządu i o jego przewadze nad instytucjami, które obecnie mają wpływ na kształcenie lekarzy. Wspiera to postulaty samorządu, który od lat chce przejąć organizację wszystkich form rozwoju zawodowego lekarzy i lekarzy dentystów, podobnie jak w innych dużych krajach Unii Europejskiej. Samorząd jest postrzegany przez 72% badanych jako organizator doskonalenia zawodowego ocenianego jako przydatne przez lekarzy. Z jednej strony to dobry wynik – zdecydowana większość badanych lekarzy wysoko ceni samorząd pod tym względem. Z drugiej, wynik ten jest gorszy niż w przypadku towarzystw naukowych i uczelni medycznych jako organizatorów przydatnego doskonalenia

zawodowego i wskazuje na pilną potrzebę zwiększenia i poprawy działań samorządu w zakresie doskonalenia zawodowego.

- 4) Wyniki reprezentatywnego badania opinii środowiska lekarzy i lekarzy dentyków wskazują oczekiwania i najważniejsze problemy w zakresie rozwoju zawodowego. Będą one wykorzystane w dyskusjach na temat zasad i organizacji różnych form kształcenia lekarzy w środowisku jak również przy formułowaniu i ocenie propozycji zmian obecnego systemu. Środowisko ocenia ten system negatywnie i wyniki przedstawionego badania winny stanowić bardzo mocny impuls do zmian, wprowadzenia zachęt i ułatwień.
- 5) Kształcenie zostało wskazane jako najważniejszy temat w pilotażowym sondażu, na podstawie którego wybraliśmy cele przedstawionego w powyższym raporcie badania. Przeprowadzając je uzyskaliśmy od 1000 lekarzy i lekarzy dentyków odpowiedź na pytanie, jakie powinny być tematy następnych badań. Znów zagadnienia związane z kształceniem znalazły się na pierwszym miejscu. Na pewno będziemy więc do nich wracać, aby dowiedzieć się czy problemów i barier jest mniej a korzyści i ułatwień więcej.

Ośrodek Studiów Analiz i Informacji Naczelnej Izby Lekarskiej